

Opis źródła:

Akt lokacyjny Krakowa został wystawiony 5 czerwca 1257 roku na wiecu w Koperni koło Pińczowa. Jego wystawcą był książę krakowski i sandomierski Bolesław V Wstydlivy, który wydał dokument, uwierzytelniony przez najważniejszych dostojników, przy okazji wiecu, a zatem w okolicznościach szczególnie uroczystych, co podkreślało jego rangę. Wydarzenie to określa się mianem „wielkiej lokacji”, w odróżnieniu od domniemanej pierwszej lokacji dawnej stolicy. Nadanie miastu prawa, najczęściej według konkretnego wzorca, było czynnością organizacyjno-prawną – w jej efekcie powstawał autonomiczny organizm oparty na zasadach określonych w akcie, czyli gmina miejska. Pociągało też to za sobą szereg czynności natury bardziej praktycznej, takich jak przekształcenia własnościowe i zmiana układu urbanistycznego (na przykład wytycznie rynku).

Dokument lokacyjny, przechowywany w Archiwum Narodowym w Krakowie, w 2014 roku został wpisany na Polską Krajową Listę Programu UNESCO „Pamięć świata”.

Miejsce wydania:

Kraków zaprasza: Dokument lokacyjny Miasta Krakowa nadany przez Bolesława V Wstydliviego w dniu 5 VI 1257 r. we wsi Kopernia koło Pińczowa., online: <http://krakow.zaprasza.eu/historia/lokacja.php>

Miejsce przechowywania:

Archiwum Narodowe w Krakowie, zbiór dokumentów pergaminowych, sygn. 29/657/2.
Małopolska Biblioteka Cyfrowa, online:
<http://mbc.malopolska.pl/dlibra/docmetadata?id=17757&from=publication>

Tekst źródła:

Dokument lokacyjny Miasta Krakowa nadany przez Bolesława V Wstydliviego w dniu 5 VI 1257 r. we wsi Kopernia koło Pińczowa [fragmenty]

W imię Ojca i Syna i Ducha Świętego. Amen. Rzeczy zasługujące na poparcie godzi się umacniać i utwierdzać dokumentami i świadkami, rozgłosem i jawnością faktu, ażeby nie być zaciemnione mgłą zapomnienia lub przekręceniem. (...) Zamierzając tedy założyć miasto w Krakowie i zgromadzić tamże ludzi z różnych klimatów, kładziemy to w uszy wszystkim, tak obecnym, jak przyszłym, że my, Bolesław, z łaski Bożej książę Krakowa i Sandomierza, wraz z najjaśniejszą matką naszą Grzymisławą i szlachetną naszą żoną Kunegundą zakładamy je na tym prawie, na jakim założone zostało miasto Wrocław, z tym jednak, by trzymało się nie tego, co się dzieje we Wrocławiu, lecz co się dzieć powinno w myśl prawa i form miasta Magdeburga. A jeśliby jaka wątpliwość co do tego powstała, wątpiący winni się uciec do prawa pisanego. (...) Przede wszystkim więc tego trwale pragniemy przestrzegać i wójtom naszym: Gedkowi zwanemu Stilvoyt, Jakóbowi, niegdyś sędziemu w Nysie, i Dytmarowi zwanemu Wolk, którzy stanęli osobiście przed naszym obliczem, obiecujemy przestrzegać niewzruszenie, że wszyscy mieszczanie mieszkający w tym mieście nie mają nam dawać ani czynić żadnego czynszu, ani jakiegokolwiek daniny z osób swoich lub mieszkań, własnych lub

należących do miasta, przez przeciąg lat sześciu prócz czynszów ze sklepów, gdzie się sukno sprzedaje i ze sklepów przekupniów, które potocznie zwa się kramy, z których - skoro tylko je własnym kosztem i pracą wybudujemy, bo i to im obiecaliśmy, - pięć części czynszu nam przypadnie, zaś szóstą część dziedzicznie pobierać będą pomienieni wójtowie; to jednakowoż nie z prawa, lecz dzięki naszej szczególnej łasce. (...) A ponieważ zasada prawa jest, że powód winien stawać przed sądem właściwym dla obwinionego, zarządzamy (...), ażeby gdy któremuś z mieszczan tego miasta wypadnie wnieść skargę na Polaka krakowskiej diecezji, to prawa tego ma dochodzić wobec sędziego tegoż Polaka; i na odwrót, jeżeli Polak mieszczanina pociągnie przed sąd, to wójtowie rozstrzygną sprawę i wykonają wyrok.

Słowniczek pojęć:

Grzymisława – wówczas wdowa po Leszku Białym, z pochodzenia księżniczka ruska.

Kunegunda – zwana także Kingą, małżonka Bolesława V Wstydlivego, z pochodzenia królewna węgierska.

Pytania do źródła:

Pytania dla uczniów szkoły podstawowej i uczniów szkoły średniej (poziom podstawowy)

1. Czy moment wydania dokumentu możemy uznać za początek istnienia Krakowa?
2. Czy lokacja Krakowa nastąpiła przed lokacją głównego miasta na Śląsku?
3. Na jakim prawie lokowany był Kraków?
4. Czy z zacytowanych fragmentów dokumentu wynika, że w 1257 roku w Krakowie istniał urząd burmistrza?

Pytania dla uczniów szkoły średniej (poziom rozszerzony): pytania dla poziomu podstawowego, a ponadto

1. Kogo w myśl dokumentu należy uważać za „Polaka”?
2. Jak inaczej można określić rolę, którą w procesie lokacji pełnili Gedko Stilvoyt, Jakub „niegdyś sędzia w Nysie” i Dytmar Wolk?
3. Podaj charakterystyczny termin, za pomocą którego możemy określić ulgi obowiązujące przez pierwszych sześć lat istnienia miasta, o których mowa jest w dokumencie.
4. Czy osoby niebędące członkami gminy miejskiej odpowiadały przed władzami miasta, gdy zostały pozwane przez krakowskiego mieszczanina?
5. Czy w dokumencie wspomniano osobę czczoną obecnie w Kościele katolickim?

Wskazówki:

Bolesław V Wstydlivy ulokował Kraków na prawie magdeburskim, aczkolwiek bezpośrednim wzorcem był Wrocław, czyli główny ośrodek prowincji śląskiej, którego lokacja nastąpiła najpewniej wkrótce po najeździe mongolskim z 1241 roku. W dokumencie oprócz samego monarchy wymieniono imiona jego matki Grzymisławy oraz małżonki Kunegundy (Kingi), późniejszej świętej Kościoła katolickiego.

Akt lokacji nie oznaczał początku istnienia miejscowości – założenie miasta „w Krakowie” było jedynie ustanowieniem nowej formy organizacji i nadaniem jej określonych praw odnoszących się do określonego obszaru i określonych osób, czyli w tym przypadku mieszczan. Pragnąc zachęcić przybyszy posiadających odpowiedni kapitał do udziału w rozwoju Krakowa władca udzielił mieszczanom wolnizny, czyli ulgi podatkowej obowiązującej przez pierwszych sześć lat istnienia gminy, a także nadał im szereg długofalowych przywilejów.

Zacytowane fragmenty zawierają ciekawe informacje na temat ustroju wspólnoty miejskiej – początkowo na jej czele stali dziedziczni wójtowie, którzy w procesie lokacji pełnili rolę zasadźców (urząd burmistrza stojącego na czele rady miejskiej pojawił się w Krakowie dopiero w 1312 roku). W zakresie ich władzy było między innymi sprawowanie władzy sądowniczej nad osobami przynależnymi do tej wspólnoty. Ich jurysdykcji nie podlegali natomiast poddani księcia niebędący mieszczanami, których w dokumencie nazwano „Polakami krakowskiej diecezji”.

Literatura pomocnicza:

Böhm M., *Pierwsza fala migracyjna ludności niemieckojęzycznej na tereny Polski w średniowieczu (X–XIII wiek)*, online:

<https://www.bildung.pl/wp-content/uploads/2022/04/Zeszyt-1-Marcin-Bohm.pdf>

Mitkowski J., *Lokacja Krakowa i powstanie układu urbanistycznego miasta*, „Ochrona zabytków”, nr 8/3 (30), 1955, s. 151-160.

Poczet sołtysów, wójtów, burmistrzów i prezydentów miasta Krakowa: 1228-2010, red. B. Kasprzyk, Kraków 2010.

Węclawowicz T., „Założenie miasta w Krakowie” – czyli o symbolicznym wymiarze Wielkiej Lokacji z roku 1257, „Wiadomości Konserwatorskie”, 2007, nr 21, s. 15-19.

Wyrozumska B., Krasnowolski B., *Wielka lokacja*, [w:] *Encyklopedia Krakowa*, Warszawa – Kraków 2000, s. 1041-1042.

Najważniejsze cezury:

W latach 1237-1241 miały miejsce pierwsze najazdy Mongołów pod dowództwem Batu (Batuchana) na Ruś. W 1241 roku wojska mongolskie rozpoczęły podbój Węgier, gdzie pozostały do połowy 1242 roku.

Imię i nazwisko osoby opracowującej rekord: Arkadiusz Siwko